

Міловська Н.В.

Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ СТРАХОВИХ ВІДНОСИН У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

У статті визначено особливості правової регламентації страхових відносин у період дії воєнного стану в Україні та надано пропозиції щодо вдосконалення їх правового регулювання. Встановлено, що в умовах великої кількості загроз, зумовлених війною, роль інституту страхування значно зростає щодо управління ризиками та забезпечення фінансового захисту фізичних і юридичних осіб від наслідків несприятливих подій. При цьому обґрунтовано, що самий лише факт запровадження воєнного стану не впливає на чинність будь-яких правочинів, у тому числі договорів страхування, за якими має місце передання страхувальником за плату страховику ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, на умовах, визначених договором страхування або законодавством, – всі права й обов'язки сторін залишаються чинними з певними застереженнями. Зокрема, страхувальник може бути звільнений від відповідальності за несвоєчасну сплату страхових платежів за договором, а страховик – затримати страхову виплату у зв'язку з дією форс-мажорних обставин, але повинен буде її здійснити, коли дія обставин форс-мажору припиниться.

Акцентовано увагу на тому, що сфера страхування в Україні в умовах воєнного часу пропонує споживачам страхових послуг спрощені процедури укладення та зміни договорів страхування, оптимізацію процесу врегулювання страхових випадків, а також нові програми страхування, актуальність яких диктується сучасними потребами.

В умовах сучасних викликів обґрунтована важливість розроблення механізмів покриття військових ризиків, перспектив отримання компенсацій за втрати від бойових дій, відновлення економіки, захисту фізичних і юридичних осіб від фінансових втрат шляхом задіяння усього потенціалу інституту страхування. При цьому встановлено, що для ефективного подолання наслідків війни необхідним є чітке законодавче визначення меж відповідальності держави і страховиків за відшкодування завданих збитків, що може бути досягнуто за допомогою покладення частини відповідальності на страховиків у вигляді комерційного страхування в поєднанні з державним регулюванням даного виду страхування, тобто запровадження субсидованої програми страхування.

Зроблено висновок, що страхування майна, активів, бізнесу, об'єктів дорожньої, транспортної та сільськогосподарської інфраструктури, інших об'єктів від воєнних ризиків (військових дій, агресії (вторгнень або нападу збройних сил іноземної держави чи групи держав на територію України, окупації чи анексії частини території України), війн (оголошених чи неоголошених ворожих дій між двома чи більше народами, націями чи державами) могло б бути дієвим інструментом в системі заходів з відновлення економіки та відбудови знищених об'єктів.

Ключові слова: *правова регламентація, страхові відносини, договір страхування, правова визначеність, воєнний стан.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, розпочата 24 лютого 2022 року російською федерацією проти України внесла свої корективи у правове регулювання різних сфер суспільних відносин у державі та безумовно відобразилася і на страхуванні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про страхування» [1], страхування, – це правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при стра-

хуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків, визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від

розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством. За допомогою страхування є можливість мінімізувати негативну дію різноманітних явищ у суспільному житті і навіть попередити чи взагалі усунути небажані наслідки їх дії. При цьому необхідність формування і функціонування в суспільстві системи страхових правовідносин зумовлюється наявністю ризику як можливості настання випадкових і непередбачуваних подій [2, с. 37].

Ризик, будучи передумовою виникнення страхових правовідносин, вказує на наявність страхового інтересу і визначає межі страхового захисту. Власне, фактор ризику і необхідність захисту від його наслідків викликають потребу в страхуванні. Так, в умовах великої кількості загроз, зумовлених війною, роль інституту страхування значно зростає щодо управління ризиками, забезпечення фінансового захисту фізичних і юридичних осіб від наслідків несприятливих подій [3, с. 29]. Ринок страхових послуг, який є важливим елементом фінансової системи держави, набуває особливої ваги в умовах війни, оскільки страхування зменшує невизначеність і вплив великих втрат через заохочення нових інвестицій [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові аспекти страхових правовідносин слугували предметом дослідження Т. В. Блащук, О. В. Гринюк, Г. О. Ільченко, О. С. Красільникової, Ю. А. Кулини, О. О. Кульчій, В. М. Никифорова, Н. Б. Пацуриї, Р. С. Пічка, Р. Б. Сабодаша, Р. В. Соботника, В. М. Юраха, В. П. Янишена та інших науковців. Разом із тим, з урахуванням дії в Україні воєнного стану, подальшого наукового вивчення потребує питання нормативного забезпечення ефективного функціонування сфери страхування в умовах сучасних викликів.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей правової регламентації страхових відносин в умовах воєнного стану та надання пропозицій щодо вдосконалення їх правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, указом Президента України «Про введення воєнного стану» № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [5] в Україні введено воєнний стан. Правовий режим воєнного стану передбачає можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий статус воєнного стану» [6], воєнний стан – це особливий правовий режим,

що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. При цьому самий лише факт запровадження воєнного стану не впливає на чинність будь-яких правочинів, у тому числі договорів страхування, за якими має місце передання страхувальником за плату страховику ризику, пов'язаного з об'єктом страхування, на умовах, визначених договором страхування або законодавством (ч. 1 ст. 980 ЦК України [7]), – всі права й обов'язки сторін залишаються чинними з певними застереженнями.

У даному контексті важливо зазначити, що Торгово-промислова палата України засвідчила, що військова агресія російської федерації проти України належить до форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) [8]. Відповідно до ч. 2 ст. 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні» [9], форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань, передбачених умовами договору (контракту, угоди тощо), обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами.

Страхування, як вид цивільно-правових відносин, не становить жодного винятку в контексті форс-мажорних обставин – сторони договору страхування можуть посилатися на дію таких обставин, як на підставу звільнення їх від відповідальності за невиконання умов договору. При цьому звільнення від відповідальності внаслідок обставин непереборної сили, які не залежить від волі учасників страхового правовідношення і, як правило, виключають можливість їх передбачення, відбувається тільки тоді, коли існує причинний зв'язок між непереборною силою і шкодою, що виникла.

Слід вказати також на те, що дія форс-мажорних обставин не звільняє сторону від обов'язку за договором, а лише є підставою відстрочити виконання

такого обов'язку до закінчення дії таких обставин та не понести відповідальності за прострочення. Факт проведення бойових дій чи запровадження обмежень воєнного часу також не звільняє сторону від відповідальності, якщо такі обставини прямо не перешкоджають особі фізично чи юридично виконати конкретний обов'язок за договором. Саме за таких обставин, наприклад, страхувальник може бути звільнений від відповідальності за несвоєчасну сплату страхових платежів за договором. Страховик також може затримати страхову виплату у зв'язку з дією форс-мажорних обставин, але повинен буде її здійснити, коли дія обставин форс-мажору припиниться.

Загалом можливість отримання страхової виплати (страхового відшкодування) залежить від того чи визнається договором чи законодавством певна подія страховим випадком. Так, страховим випадком, у відповідності до п. 59 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про страхування», є подія, передбачена договором страхування або законодавством, ризик виникнення якої застрахований, з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній у договорі страхування або відповідно до законодавства. При цьому вимога про здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) вважається правомірною тільки тоді, коли небезпека, від якої здійснюється страхування, є безпосередньою причиною випадкового заподіяння шкоди. У зв'язку з цим, страховим випадком за договором страхування доречно вважати не просто обумовлену договором подію, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату, а випадкове заподіяння прямої шкоди життю, здоров'ю, майну страхувальника (застрахованої особи) (у випадку особистого та майнового страхування) або життю, здоров'ю, майну третіх осіб (у випадку страхування цивільної відповідальності) внаслідок настання обумовленої договором події під час дії договору страхування, внаслідок чого виникає обов'язок страховика здійснити страхову виплату (страхове відшкодування) [2, с. 194].

Підстави для відмови страховика від здійснення страхової виплати передбачено ч. 2 ст. 104 Закону України «Про страхування». При цьому цей перелік не є вичерпним, а договором можуть бути передбачені й інші підстави, якщо це не суперечить закону.

За своєю природою дії страховика щодо відмови у виплаті страхового відшкодування є одностороннім правочином, який не вимагає звернення

до суду щодо невиконання обов'язку виплати страхового відшкодування [10, с. 90]. Право відмовитися у здійсненні страхової виплати означає, що за наявності зобов'язання щодо виплати страховик має право в односторонньому порядку відмовитися від виконання цього зобов'язання, але може його і виконати.

Перелік підстав, передбачених договором, для відмови страховиком у страховій виплаті впливає на вартість страхової послуги, адже страхування майнових інтересів страхувальника з меншою кількістю передбачених договором підстав для відмови страховика в страховій виплаті зазвичай коштує дорожче за страхування з великою кількістю підстав для такої відмови.

Так, на практиці страховики включають до правил страхування, зокрема, ті підстави для відмови у здійсненні страхової виплати, які пов'язані з війною. Це означає, що не визнаються страховими випадки, які відбулися на території проведення бойових дій чи на окупованих територіях України [11]. Для прикладу, за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів не відшкодовується шкода, заподіяна в результаті ДТП, якщо вона сталася внаслідок військових конфліктів (ч. 32.9 ст. 32 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [12]). Здебільшого, аналогічні по своїй суті положення про те, що збитки, завдані внаслідок воєнних дій, не є страховим випадком, містяться і в інших нормативно-правових актах, що регулюють конкретні види страхування, а також в договорах добровільного страхування (страхування життя, страхування від нещасних випадків, медичне страхування, страхування здоров'я, страхування майна тощо). При цьому ключовим фактором є наявність причинно-наслідкового зв'язку між воєнними діями та завданими збитками, наприклад, поранення внаслідок обстрілу. Тобто сам по собі факт введення воєнного стану не може бути підставою для невизнання випадку страховим та відмови у здійсненні страхової виплати (страхового відшкодування).

Зазначене в повній мірі стосується і тих ситуацій, коли страховий випадок мав місце на території, що була окупована після початку війни. Тобто, факт настання страхового випадку на території, що була тимчасово окупована після 24 лютого 2022 року не може бути підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування. Так само, тимчасова окупація нових територій не має впливу

вати на дію договору страхування щодо об'єктів, які на такій території знаходяться (якщо договором страхування прямо не передбачено інше).

У даному контексті важливо вказати на те, що Національний банк України, як регулятор на ринку страхових послуг, з метою належного регулювання страхових правовідносин під час дії воєнного стану та забезпечення виконання сторонами договорів страхування взятих на себе зобов'язань, рекомендував страховикам спростити процедуру врегулювання випадків, що мають ознаки страхових, шляхом максимального використання електронних документів і копій необхідних документів у разі неможливості або ускладнення можливості отримання їх оригіналів, а також застосовувати інші засоби дистанційного врегулювання страхових випадків [13].

Таким чином, сфера страхування в Україні адаптувалася до нових обставин воєнного часу і пропонує споживачам страхових послуг спрощені процедури укладення та зміни договорів страхування, оптимізацію процесу врегулювання страхових випадків, а також нові програми страхування, актуальність яких диктується сучасними потребами [14, с. 229].

На сьогодні одним із важливих питань є питання покриття збитків та наслідків, які спричиненні війною. Так, на випадок пошкодження майна, заподіяння шкоди здоров'ю чи загибелі внаслідок воєнних дій існує окремий вид страхування воєнних ризиків, законодавче регулювання якого ґрунтується на нормах ст. 17 Конституції України, відповідно до якої захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Однак, ведення росією війни проти України без дотримання Женевської конвенції [15], тобто без правил, фактично унеможлиблює страхування від воєнних ризиків, щодо яких у такій ситуації досить важко провести необхідні актуарні розрахунки.

Загалом страховий ризик, відповідно до п. 64 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про страхування», – це подія, на випадок виникнення якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання. Тобто у законодавстві ризик позначається як передбачувана подія, на випадок настання якої здійснюється страхування. У зв'язку з цим до страхових ризиків не можуть бути віднесені як події, які мають відбутися неминуче або у точно зазначений час, так і події, які, навпаки, відбутися не можуть.

Страховий ризик не повинен бути неминучим і невідворотним. Ймовірність, як ознака страхового ризику, означає насамперед можливість настання передбаченої договором події. Якщо настання тієї чи іншої події абсолютно виключене, то, відповідно, ризику не існує, і в цьому випадку й укладення договору не повинно мати місця. Якщо ж передбачена договором подія має неминуче відбутися, незалежно від бажання сторін, то і в цьому випадку укладання договору страхування буде суперечити його правовій природі. Тому, зважаючи на передбачену законодавством ознаку ймовірності, до страхових ризиків можуть належати як обставини, про які невідомо, настануть вони чи ні, так і обставини, настання яких неминуче, але невідомий момент їх настання. Неможливість настання страхового випадку викликає неможливість виконання страхового зобов'язання [2, с. 169].

Подія, що передбачається договором страхування, має бути випадковою, тобто її настання не повинно пов'язуватися з поведінкою учасників страхових правовідносин. Випадковість страхового ризику, в першу чергу, означає, що настання певної події не має залежати від волевиявлення учасників договірних страхових відносин. У зв'язку з цим однією із підстав відмови страховика від здійснення страхової виплати (страхового відшкодування) є навмисні дії страхувальника (застрахованої особи, вигодонабувача), спрямовані на настання страхового випадку, або вчинення страхувальником (вигодонабувачем) навмисного злочину, що прямо веде до настання страхового випадку (п. 1 ч. 2 ст. 104 Закону України «Про страхування»). Тобто ознака випадковості, яка необхідна в страхуванні, має місце лише тоді, коли страховий випадок настає за відсутності вини страхувальника (застрахованої особи) у його настанні.

Важливо зазначити, що сьогодні, не зважаючи на те, що за стандартними правилами страхування, настання страхового випадку через воєнні дії є підставою для відмови у здійсненні страхової виплати, тобто події, пов'язані з війною, не визнаються страховими випадками, і, відповідно, ризики, пов'язані з ними, не визнаються страховими ризиками, деякі страхові організації прийняли рішення все ж здійснювати виплати у разі отримання цивільними особами ушкоджень внаслідок воєнних дій. При цьому прийняття рішення про покриття приймається за кожним випадком індивідуально з урахуванням усіх обставин [16]. Так, зокрема, страхова компанія INGO включає до страхових програм покриття шкоди, заподіяної життю та здоров'ю застрахованих осіб внаслідок

воєнних дій [17]. Дане покриття може входити до основних програм добровільного медичного страхування та страхування від нещасних випадків у корпоративному сегменті для цивільних осіб. Водночас окреме придбання такого ризику не передбачено. В програмах страхування від нещасних випадків покриття передбачає виплату грошового відшкодування у разі смерті та інвалідності 1–3 групи, що сталися внаслідок воєнних дій. При цьому страхова сума коливається в межах 50–150 тис. грн. Придбати покриття шкоди, заподіяної життю та здоров'ю застрахованих осіб внаслідок воєнних дій, можна на 3 місяці з можливістю його пролонгації.

Щодо страхування майна, в тому числі нерухомого, слід зазначити, що за загальним правилом, якщо пошкодження майна відбулося внаслідок воєнних дій, подія не визнається страховим випадком і страхова виплата страховиком не здійснюється. Не зважаючи на це, на сьогодні на ринку страхових послуг України деякими страховими організаціями [18] все ж покриваються майнові збитки, внаслідок воєнних дій. При цьому сума страхової виплати залежить від розміру шкоди, заподіяної будинку/квартирі, але не більше страхової суми, указаної у договорі страхування, за вирахуванням франшизи. Страховою організацією покривається вартість відновлюваних робіт та матеріали на його ремонт, а також внутрішнє оздоблення, побутову техніку, предмети інтер'єру, домашнього вжитку.

Деякі страхові організації [19] пропонують страхування ризиків війни у вигляді доповнення до існуючої програми страхування, що передбачає покриття таких ризиків, як тероризм, саботаж, бунти та/або страйки та/або громадські заворушення, навмисне пошкодження, заколот, революція і повстання, військовий та/або державний переворот, війна та/або громадянська війна. При цьому передбачається відшкодування збитків, понесених внаслідок: пошкодженням майна: рухомого та нерухомого, транспортних засобів (КАСКО), майбутнього врожаю, вантажів (товарів) під час перевезення, свійських тварин тощо; перерви у виробництві; відсутності або обмеженого доступу до застрахованого об'єкта; перенесення застрахованого об'єкта (виробничих потужностей) в інше місце; шкоди, нанесеної життю та здоров'ю персоналу.

У даному контексті вбачається, що страхування майна, активів, бізнесу, об'єктів дорожньої, транспортної та сільськогосподарської інфраструктури, інших об'єктів від воєнних ризиків

(військових дій, агресії (вторгнень або нападу збройних сил іноземної держави чи групи держав на територію України, окупації чи анексії частини території України), війн (оголошених чи неоголошених ворожих дій між двома чи більше народами, націями чи державами) могло б бути дієвим інструментом в системі заходів з відновлення економіки та відбудови знищених об'єктів.

В умовах потенційної ядерної небезпеки, зумовленої веденням активних бойових дій та ракетних обстрілів, використання ворогом хімічної зброї, впливу ядерної енергії, техногенних аварій, забруднення або зараження територій, особливого значення набуває ядерне страхування, як один із можливих засобів акумулювання значних грошових коштів, необхідних і достатніх для забезпечення відшкодування потенційної ядерної шкоди.

Водночас монопольне становище страхових компаній у сфері фінансового забезпечення відшкодування ядерної шкоди спонукає їх до встановлення досить великих ставок страхових премій, які мають тенденцію до збільшення. За цих умов видається виправданою ідея створення механізму накопичення страхових внесків, що спричинило виникнення ядерних страхових пулів – особливих об'єднань страхових організацій [20].

Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» [21], страхування відповідальності за ядерну шкоду, яку може бути заподіяно внаслідок ядерного інциденту, є обов'язковим у частині, не покритій іншими видами фінансового забезпечення. Порядок та умови страхування відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду визначаються органом, уповноваженим Кабінетом Міністрів України на здійснення виплат з відшкодування ядерної шкоди, за погодженням з Національним банком України. При цьому важливо, що страховик, який здійснює страхування відповідальності оператора ядерної установки, повинен мати ліцензію на здійснення діяльності із страхування за відповідним класом страхування та бути членом ядерного страхового пулу.

Мета формування ядерного страхового пулу полягає у координації діяльності його учасників та забезпечення фінансової надійності страхування. Водночас у більшості випадків сумарних коштів кожного національного пулу, як правило, недостатньо для покриття ядерного ризику, який вони беруть на себе, що змушує їх перестраховувати частину цього ризику у зарубіжних страхових пулах. Так, за договорами страхування відпо-

відальності за ядерну шкоду страховики, згідно зі ст. 7 Закону України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення», можуть укладати договори перестраховування із перестраховиками-нерезидентами, за умови відповідності таких перестраховиків вимогам законодавства та членства цих перестраховиків-нерезидентів у відповідних іноземних ядерних страхових пулах.

Загалом страхування великих об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури, високовартісних об'єктів неможливе без перестраховування, яке є незамінним класичним інструментом співфінансування виплат страхових відшкодувань, що використовується в усьому світі, механізмом, який забезпечує можливість планувати страхову діяльність та здатність страховиків здійснювати страхові виплати (страхові відшкодування).

Відповідно до п. 36 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про страхування» перестраховування – це правовідносини з передачі перестраховальником (цедентом, ретроцедентом) та прийняття перестраховиком (цесіонером, ретроцесіонером) за плату ризику щодо виконання перестраховальником (цедентом, ретроцедентом) частини своїх обов'язків перед страхувальником та відшкодування витрат (здійснення виплат) на умовах, визначених договором перестраховування. Правовий інститут перестраховування, з одного боку, забезпечує фінансову спроможність страховика виконати взяті страхове зобов'язання перед страхувальником щодо виплати страхового відшкодування, щоб така виплата за страховими випадками не лягала непосильним тягарем лише на нього одного, а з іншого – посилює захист майнових інтересів страхувальників.

Згідно зі ст. 112 Закону України «Про страхування», перестраховальник має право передати повністю або частково свої зобов'язання за договором страхування перестраховику для відшкодування витрат перестраховиком шляхом укладення договору перестраховування відповідно до політики перестраховування, розробленої та затвердженої страховиком згідно з вимогами, встановленими нормативно-правовими актами Національного банку України.

Передача зобов'язань за договором страхування перестраховику здійснюється в один з таких способів або шляхом їх поєднання: 1) перестраховальник має право передати всі або окремі ризики за укладеним договором страхування, а перестраховик має право прийняти їх або відмовити в їх прийнятті (факультативне перестра-

хування); 2) перестраховальник зобов'язаний передати перестраховику в перестраховування всі або окремі ризики за договорами страхування, укладеними перестраховальником, а перестраховик зобов'язаний їх прийняти відповідно до умов договору перестраховування (облігаторне перестраховування). Важливо, що у разі банкрутства страховика виплата в обсязі зобов'язань перестраховика за договором перестраховування може здійснюватися перестраховиком безпосередньо страхувальнику, визначеному в договорі страхування, якщо такий обов'язок перестраховика визначено в договорі перестраховування.

Сьогодні, в контексті питання страхування військових ризиків, важливим є напрацювання державних програм страхування інвестицій, які б покривали військові ризики. Так, Національна рада з відновлення України пропонує донорам реалізувати ще до завершення війни одну з концепцій військового страхування як основу залучення інвестицій з метою покриття ризиків пошкодження внаслідок війни, у тому числі вторгнення, неоголошеної війни, громадянської війни, повстання, революції, державного перевороту, заколоту або військового перевороту, бунтів, страйків, громадських заворушень, терористичних актів, диверсії та протиправних дій третіх осіб під час війни [22]. При цьому одним із механізмів забезпечення страхування військових ризиків може стати створення трастового фонду із залученням міжнародних партнерів, зокрема, створення з міжнародною фінансовою організацією MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency) загального трастового фонду, за прикладом Ізраїля. Так, в Ізраїлі за спеціальною державною програмою страхування здійснюються виплати до 20 тисяч євро за втрачене майно через обстріли, а юридичні особи отримують відшкодування оціночної вартості об'єктів. Спеціальний державний страховий фонд фінансується коштом податку на майно та виплачує компенсації за шкоду, завдану бойовими діями. Спочатку оцінюються масштаби прямих збитків, після чого власник втраченого майна може обрати між фінансовою компенсацією (ринкова оцінка майна) та реставрацією (якщо йдеться про нерухомість) [23].

Власне, у зв'язку із відсутністю чіткого механізму компенсації витрат на відновлення об'єктів внаслідок бойових дій, вбачається, що для ефективного подолання наслідків війни необхідне чітке законодавче визначення меж відповідальності держави і страховиків за відшкодування завданих збитків. Це може бути досягнуто за допомогою

покладення частини відповідальності на страховиків у вигляді комерційного страхування в поєднанні з державним регулюванням даного виду страхування, аналогічно тому як здійснюється, скажімо, обов'язкове страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. Тобто доцільним є запровадження субсидованої програми страхування [24].

Безумовно важливим питанням є також забезпечення системного підходу на створення умов для повоєнного розвитку сфери страхування шляхом вжиття заходів, що сприятимуть зростанню попиту на страхові послуги. Вочевидь пріоритетними будуть обов'язкові види страхування, банківське страхування (іпотека, застава, від нещасних випадків), страхування каско автомобілів та добровільне медичне страхування,

з'явиться необхідність страхування ремонтно-відновлювальних та будівельно-монтажних робіт, страхування некапітальних будівель для переселенців тощо.

Висновки. Сфера страхування в Україні адаптується до нових обставин воєнного часу і пропонує спрощені процедури укладення, зміни та припинення договорів страхування, оптимізацію процесу врегулювання страхових випадків, а також нові програми страхування, актуальність яких диктується сучасними потребами. За таких умов надзвичайно важливим є розроблення механізмів покриття військових ризиків, перспектив отримання компенсацій за втрати від бойових дій, відновлення економіки, захисту фізичних і юридичних осіб від фінансових втрат шляхом задіяння усього потенціалу інституту страхування.

Список літератури:

1. Закон України «Про страхування» від 18 листопада 2021 р. № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
2. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
3. Фесенко Н. В. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 28–34.
4. Feyen E., Lester R., Rocha R. What drives the development of the insurance sector? 2021. URL: <https://opnknowledge.worldbank.org/handle/10986/3339?show=full> (дата звернення: 26.04.2024).
5. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
8. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. URL: <https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavvin-z-28-02-2022> (дата звернення: 26.04.2024).
9. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» від 02 грудня 1997 року № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-vr#Text> (дата звернення: 26.04.2024).
10. Сobotник Р. В. Договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2015.
11. Антонів Р. Страхування під час війни. *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/> (дата звернення: 26.04.2024).
12. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01 липня 2004 року № 1961-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 1. Ст. 1.
13. Що потрібно знати небанківським фінансовим установам під час воєнного стану? URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/ofitsiyni-povidomlennya-vid-natsionalnogo-banku-onovlyuyetsya> (дата звернення: 26.04.2024).
14. Міловська Н.В. Особливості регулювання страхових відносин у період дії воєнного стану. *Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць / за загальною редакцією О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.
15. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 21 жовтня 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 26.04.2024).
16. Страхування життя під час воєнного стану. URL: <https://uniqa.ua/blog/strakhuvannya-zhittya-pid-chas-voennogo-stanu-vazhlivi-pitannya-ta-vidpovidi/> (дата звернення: 26.04.2024).

17. Страхова компанія INGO надаватиме покриття воєнних ризиків у програмах особистого страхування. URL: <https://ingo.ua/novini/strakhova-kompaniya-ingo-nadavatime-pokrittya-vojennix-rizikiv-u-programax-osobistogo-strakhuvannya> (дата звернення: 26.04.2024).

18. Страхування житла під час війни. URL: <https://ic-misto.com.ua/indyvidualne-strakhuvannya/strakhuvannya-mayna/strakhuvannya-zhytla-pid-chas-viyny-na-terytoriyi> (дата звернення: 26.04.2024).

19. Страхуванн ризиків війни, тероризму та громадських заворушень. URL: <https://www.aon.com/ukraine/solutions/risk-insurance-solutions/terrorism-and-political-violence.jsp> (дата звернення: 26.04.2024).

20. Сушик О. Ядерне страхування в країнах Європейського Союзу: правові аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. Вип. 92. С. 49–52.

21. Закон України «Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення» від 13 грудня 2021 р. № 2893-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2893-14#Text> (дата звернення: 26.04.2024).

22. Страхування від військових ризиків буде одним із наріжних пунктів Плану відновлення України. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/840843.html> (дата звернення: 26.04.2024).

23. Коваль Ю. Інвестиційні гарантії у проектах державно-приватного партнерства. URL: <https://jurimex.ua/ua/publication/inviestitsionnyie-gharantii-v-proiektakh-ghosudarstvienno-chastnogho-partnierstva> (дата звернення: 26.04.2024).

24. Нарис про відбудову України. 2022. URL: https://cepr.org/sites/default/files/news/BlueprintReconstructionUkraine_ukr.pdf (дата звернення: 26.04.2024).

Milovska N.V. LEGAL REGULATION OF INSURANCE RELATIONS IN MILITARY CONDITIONS IN UKRAINE

In the article the features of the legal regulation of insurance relations during the period of martial law in Ukraine are defined, and also proposals for improving their legal regulation are provided. It has been established that in conditions of a large number of threats caused by war, the role of the insurance institution increases significantly in risk management and providing financial protection to individuals and legal entities from the consequences of adverse events. At the same time, it is justified that the mere fact of introducing martial law does not affect the validity of any contracts, including insurance contracts, under which the insured transfers, for a fee to the insurer, the risk associated with the insurance object, on the terms determined by the insurance contract or legislation, – all rights and obligations of the parties remain in force with certain reservations. In particular, the policyholder may be released from liability for late payment of insurance payments under the contract, and the insurer may delay the insurance payment due to force majeure circumstances, but will have to make it when the force majeure circumstances cease.

Attention is focused on the fact that the insurance sector in Ukraine in wartime conditions offers consumers of insurance services simplified procedures for concluding and amending insurance contracts, optimizing the process of settling insurance cases, as well as new insurance programs, the relevance of which is dictated by modern needs.

In the context of modern challenges, the importance of developing mechanisms for covering military risks, the prospects of receiving compensation for losses from military operations, economic recovery, and protecting individuals and legal entities from financial losses by using the full potential of the insurance institution is justified. It has been established that in order to effectively overcome the consequences of war, a clear legislative definition of the boundaries of responsibility of the state and insurers for compensation for damage caused is necessary, which can be achieved by assigning part of the responsibility to insurers in the form of commercial insurance in combination with state regulation of this type of insurance, that is, the introduction of subsidized insurance programs.

It was concluded that insurance of property, assets, business, road, transport and agricultural infrastructure, other objects against military risks (military actions, aggression (invasion or attack by the armed forces of a foreign state or group of states on the territory of Ukraine, occupation or annexation of part of the territory of Ukraine), wars (declared or undeclared hostile acts between two or more peoples, nations or states) could be an effective tool in the system of measures to restore the economy and restore destroyed objects.

Key words: legal regulation, insurance relations, insurance contract, legal certainty, martial law.